

УДК 630*187

І.І. БОЙЧУК¹

ЛІСІВНИЧО-ЕКОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ, ВІДНОВЛЕННЯ І ОХОРОНИ ГІРСЬКИХ ЛІСІВ (НА ПРИКЛАДІ ВЕРХІВ'Я РІЧКИ ЛІМНИЦЯ)

Лісове господарство у регіоні доцільно організувати на ландшафтно-типологічній основі, за водозбірним принципом. Відповідно до орографічних та типологічних особливостей конкретних типів водозбірних басейнів слід типізувати основні напрямки локального господарювання.

Сучасна теоретична концепція гірського лісівництва повинна базуватися на ландшафтно-лісотипологічному підході до організації господарства. Зокрема, досягнення оптимальної структури лісового покриву повинно передбачати формування у просторі раціональної мозаїки вікових груп деревостанів у відповідних типах лісу. На жаль, існуюча система лісотехнічних засобів (наприклад, застосовуваних при лісокористуванні машин) суперечить екологічним вимогам як рівнинного, так і гірського лісівництва. Основним способом трелювання деревини і у гірських, і у рівнинних умовах є тракторний (90 % від загального обсягу). Наслідком цієї технології є руйнування лісових екосистем, майже повне знищення підліску і підросту, розвиток ерозійних процесів, заболочення. Тому, для зниження прояву цих шкідливих процесів і зменшення деградації екоотопів, технологія лісовирубних робіт повинна ґрунтуватися на використанні природоохоронної технології.

Ці питання особливо актуальні при веденні лісового господарства і лісокористуванні в умовах гірської місцевості. Традиційно склалося так, що вся система господарських заходів тут залежить від структури гірського лісового ландшафту. Тому доцільно у горах, відповідно до особливостей ландшафтно-структури, створювати на науковій основі спеціалізовані господарські лісівничі комплекси.

У даній роботі пропонуємо увазі читачів певне узагальнення ландшафтно-лісівничих досліджень, виконаних на прикладі гірської частини басейну річки Лімниця, що в Горганах. Горганами називають центральну частину північного макросхилу Українських Карпат Найвищі вершини гір тут сягають висоти 1700 – 1836 м н.р.м.

Річка Лімниця – одна з найбільших карпатських приток Дністра. Площа її басейну становить більше ніж 150 тис га. Вона охоплює:

- лісо-агрокультурну передгірську рівнину, з типовими ялицево-дубовими, ялицево-буковими, чистими буковими та дубовими лісостанами;

- лісисто низькогір'я, з переважно змішаними смереково-ялицево-буковими деревостанами;
- лісове середньогір'я, з чистими смерековими та змішаними ялицево-буково-смерековими лісовими масивами;
- карпатське високогір'я, зі смерековими деревостанами, субальпійським криволіссям сосни гірської та стрімкими кам'янистими вершинами.

Такі стрімкі лісисті гори з кам'янистими вершинами називаються Горганами.

Держлісфонд більшої частини басейну цієї річки належить до території Осмолодського лісогосподарського підприємства (64 тис. га). Він займає повністю всю гірську частину басейну Лімниці і частково передгір'я. Інтенсивне лісокористування та лісове господарство тут ведеться лише 200 років, тому ця околиця малозаселена. Її лісистість становить більше ніж 87 %. Власне тому у даному районі Карпат варто проводити наукові дослідження, оскільки лісові екосистеми тут все ще зберігають природні тенденції формування лісової рослинності.

Сучасне лісове господарство у Карпатах, як відомо, ведеться на типологічній основі, з урахуванням диференціації гірської території за господарським та природоохоронним призначенням. Типологічна лісівнича диференціація гірської місцевості дає об'єктивне наукове підґрунтя для прогнозування процесів лісовідновлення та розвитку лісостанів на локальному (топологічному) рівні. Проте сучасне ведення інтенсивного лісового господарства повинно передбачати не лише лісівничу господарську діяльність на топологічному рівні, але й інтеграцію лісівничих проектів на рівні великомасштабних природних комплексів рівня структурних частин окремих гірських масивів. Це зумовлено як необхідністю скорочення просторової строкатості похідних та штучних різновікових лісостанів, формування обширних лісових масивів оптимальної структури, так і економічною доцільністю генералізації специфіки виробничих процесів лісоексп-

¹ **Ігор Іванович БОЙЧУК** – член-кореспондент ЛАН України, кандидат сільськогосподарських наук, директор Осмолодського лісогосподарського підприємства. смт. Осмолода, Рожнятівський р-н, Івано-Франківська обл. Тел.: (380-03474) 4-68-71

луатаційного та лісогосподарського спрямування. Актуальність цього питання лісівники вбачали здавна.

Традиції господарювання у Горганах

До другої світової війни більша частина території сучасного Осмолодського лісогосподарського підприємства належала до маєтку Греко-Католицької Церкви у Перегінську. З матеріалів лісовпорядження від 1880 р. відомо [1], що основною господарською одиницею у маєтку були у той час природні урочища, площа яких у середньому становила коло 700 га. Вони виділялись за принципом природної диференціації гірського ландшафту і гомогенності його окремих структурних частин. Хоча, звичайно, значення мали і традиції господарювання, земельної власності та адміністративного підпорядкування.

Так, безпосередньо біля с. Перегінська, у межах поясу дубово-грабово-букових лісів було виділено "листяне господарство", що ділилось на три урочища: "Під Заступкою" – 460 га, "Чута" – 383 га, "Яворник" – 239 га. Це були окремі частини гірських схилів, що межували з різними земельними володіннями, переважно не лісогосподарського призначення.

В межах однієї господарської ділянки "Підлюте" було виділено 11 урочищ, з яких "Свинне" – 648,8 га, "Сокіл" – 365,2 га і "Тодор" – 892,5 га, цілковито охоплювали басейни однойменних потоків. Інші урочища – "Чута" – 584 га, "Верхня гута" – 251,9 га, ділили басейн гірського потоку Чута впоперек, а урочища "Камінець" – 80 га – на ліву частину басейну однойменного потоку, "Під середньою" – 475,6 га – верхню праву частину басейну цього потоку аж до вододілу. Урочище "Під Малими" – 333,8 га було виділено у межиріччі потоків Кузьмінець і Люта. Урочища "Середній ґрунь" – 377,4 га та "Лужки" – 51 га займали макросхили різної експозиції масиву г. Середня. Урочище "Малі" – дуже незначне за площею, всього 16,5 га, займає привершинну поверхню г. Середня. Його виділення, очевидно, було зумовлено специфікою локального господарювання, тут були невеликі сіножаті. Подібно виділялись урочища і у межах другої – "Мшана" та третьої – "Петрос" господарських ділянок. Проте, у зв'язку з більшою масивністю гірських споруд, площі окремих урочищ були більші – до 1600 га і навіть 3921,3 га – "Лужки над Мшаною". Це – весь південно-західний схил хребта Аршиця і урочище "Молодинець" – 532,6 га, що займає весь південний макросхил г. Молода, де є два басейни гірських потоків.

Таким чином, лісогосподарські урочища лісівники XIX ст. виділяли як більш-менш однорідні господарсько-територіальні комплекси, переважно басейни окремих гірських потоків, рідше – частини цих басейнів, окремі схили, яким властивими були певна однорідність ґрунтово-геологічних та лісотипологічних умов та єдність транспортних комунікацій. Границі урочищ проводились з використанням природних меж – вододілів відрогів гірських урочищ, русел річок. Це було характерно лише для гірських місцевостей. На передгір'ї у середині XIX ст. вже практикувався поділ лісових масивів на чотирикутні квартали. Як свідчить Атлас Галичини від 1854 р. [3], в околицях села Красне на Прикарпатті у той час була прорубана квартальна сітка, тенденції якої успадкував сучасний поділ лісового масиву на квартали.

На початку XX ст. урочища поступово були розділені на відділи площею коло 100 га кожен. Але басейни гірських потоків і окремі макросхили все ж продовжували виконувати функції господарських одиниць.

Мабуть, ці традиції господарювання з врахуванням особливостей будови гірського ландшафту варто брати до уваги і зараз.

Типи гірських лісових ландшафтів Горган

Згідно з сучасними уявленнями про геологічну та орографічну будову гірської частини басейну Лімниці, можна виділити такі основні природні комплекси різного лісорослинного потенціалу, що вимагають певної специфіки господарювання:

1 – терасовані міжгірні долини (400–850 м абс.), з характерними вологими та сирими борами та суборами на водно-аккумулятивних відкладах, що сприятливі для формування низькобонітетних сосняків, вільшняків, смеречин. Це захисні прируслові ліси. Лісовідновлення тут повинно здійснюватись насадженням лісокультур. Рекомендується застосовувати колісний та гусеничний транспорт;

2 – підгірні лісисті височини (400–700 м абс.) з характерними вологими грудями-сугрудями, що сприятливі для формування високопродуктивних насаджень за участю ялиці, смереки, бука, граба, клена та дуба. Це, переважно, експлуатаційні ліси. Лісовідновлення доцільно здійснювати насадженням лісокультур. Можливе застосування колісного та гусеничного транспорту;

3 – внутрішньокарпатське лісисте низькогір'я (800–1250 м абс., глибина розчленування рельєфу – 200 м), у місцях залягання олігоценових піщано-глинистих товщ, на яких сформувались переважно вологі сугруди і груди з характерними потужними бурими суглинистими і глинистими ґрунтами високої родючості, сприятливі для формування і росту високопродуктивних змішаних лісів за участю смереки, ялиці і бука. Це, переважно, експлуатаційні ліси (до висоти 1100 м абс.). Лісовідновлення доцільно здійснювати насадженням лісокультур. Можливе застосування колісного та гусеничного транспорту;

4 – зовнішнє розчленоване низькогір'я (500–1000 м абс., глибина розчленування рельєфу 300 м), у місцях залягання піщано-глинистого флішу, на якому сформувались переважно вологі сугруди з характерними потужними бурими суглинистими і глинистими ґрунтами високої родючості, сприятливі для формування і росту високопродуктивних змішаних лісів за участю смереки, ялиці, бука, явора, у нижній частині – граба і дуба. Це, переважно, експлуатаційні ліси. Лісовідновлення слід здійснювати насадженням лісокультур. Можливе застосування колісного та гусеничного транспорту;

5 – масивне розчленоване низькогір'я (600–1350 м абс., глибина розчленування рельєфу – до 600 м) у місцях залягання еоценового флішу (складчастих тонко- і грубоаритмічних відкладів – шарів осадових глин, з прошарками тонких пісковиків, рідше – масивних пісковиків). Тут сформувались переважно вологі суборисугруди з характерними бурими, переважно змитими ґрунтами значної родючості, сприятливі для формування і росту змішаних смереково-ялицево-букових лісів високої продуктивності. До висоти 1100 м абс.

переважно експлуатаційні ліси, вище – захисні, виключені з головного користування. Рекомендуються вузьколісосічні вируби, а лісовідновлення – насадженням і самосівом. Можливе застосування гусеничного транспорту, рідше повітряно-канатного;

6 – крутосхиле розчленоване середньогір'я (850–1836 м абс., глибина розчленування рельєфу – до 1000 м) у місцях залягання товщ палеоценових масивних пісковиків поверх еоценового флішу, яке варто розділити на такі підтипи:

6.1. – нижні і середні частини схилів (до 1250 м абс.) з характерними вологими сугрудами зі змитими бурими ґрунтами, сприятливими для формування і росту буково-ялицево-смерекових лісів середньої продуктивності. До висоти 1100 м абс. – переважно експлуатаційні ліси, а вище – захисні. Рекомендуються вузьколісосічні вируби. Лісовідновлення – насадженням і самосівом. Повинен застосовуватись повітряно-канатний транспорт, рідше – гусеничний;

6.2. – середні частини схилів (1250–1450 м абс.) з характерними свіжими та вологими суборами-сугрудами з малопотужними темнобурими ґрунтами, сприятливі для формування і росту гірських смеречин низької продуктивності. Захисні гірські ліси. Можливі вузьколісосічні лісовідновні та санітарні вируби. Лісовідновлення – насадженням і самосівом. Повинен застосовуватись повітряно-канатний транспорт, рідше гусеничний;

6.3 – верхні частини схилів (1450–1836 м абс.) з характерними грегатами та свіжими і вологими борами та суборами з малопотужними темнобурими торф'янистими ґрунтами, що сприятливі для формування і росту стелюхів сосни гірської, рідше душекії зеленої. Захисні гірські ліси. Лісовідновлення рекомендується здійснювати насадженням. Доцільно застосовувати лише кінний транспорт.

У межах виділених обширних природно-господарських комплексів слід виділяти менші природні комплекси рівня окремих басейнів гірських потоків. Вважаємо, що басейн гірського потоку, площею коло 500 га, мав би бути головною господарською одиницею. У межах таких басейнів конкретна лісгосподарська діяльність повинна проектуватися і здійснюватися з урахуванням локальних умов місцезростання, специфіки гірських схилів, висотного положення ділянок.

Використання та відновлення лісів на основі природно-господарської диференціації угідь

На території Осмолодського держлісгоспу вже 30 років ліси не вирубуються понад науково визначений обсяг. І це дало свої позитивні результати. Структура лісів у Горганах поступово починає наблизатись до оптимальної, лісівничо обґрунтованої. Однак і природа вносить свої корективи у склад штучних деревостанів смереки. Як показали результати теперішніх лісівничих досліджень, природне поновлення у середньовікових та пристигаючих деревостанах штучних смерекових лісів зараз представлене переважно підростом бука, смереки, ялиці, явора, горобини. Причому, загальна чисельність його віком 2 і більше років у середньоповнотних деревостанах сягає до 5–10 тис. особин на 1 га. На колишніх зрубках та у розріджених деревостанах формується намет підросту 2–3 (5) м висотою, серед якого домінують особини бука чисельністю до

20 тис. особин на 1 га. Менша кількість у підрості молодих особин смереки та ялиці. Змішані ялицево-смереково-букові середньовікові деревостани характеризуються природним поновленням аналогічного складу. Однак у високоповнотних деревостанах кількісно підріст значно бідніший. Це зумовлено як значним затіненням, так і впливом на проростання насіння грубої пухкої лісової листилки, складеної у переважній більшості опадом листя бука.

Аналіз розвитку деревостанів, у сугрудових типах умов місцезростання показує, що з віком у деревостанах спостерігається процес витіснення смереки буком і ялицею. Поступово на зміну молодим смерековим монокультурам приходять змішані шпильково-листяні деревостани, які з часом, очевидно, набудуть рис колишніх природних лісів.

Проте відновні процеси лісів після вирубу залежать не лише від збереженого при вирубі природного поновлення, але й від інших чинників. Велике значення мають склад і кількість насінневого матеріалу, який надходить на ділянку протягом наступних 5 років після вирубу лісу, а також вплив мікрокліматичних та гідрологічних факторів на проростання насіння та збереження підросту.

Очевидно, потенційні тенденції формування лісів повинні враховуватись при виборі способів лісовідновлення, проектуванні лісових культур, початковому догляду за лісом. Вируби догляду пізнішого віку повинні також враховувати закладений природний потенціал до формування змішаних лісів в умовах сугрудів Горган. Формування деревостанів необхідно проводити з урахуванням типів лісорослинних умов, типів лісу і цільового призначення окремих ділянок лісу.

До групи експлуатаційних лісів у горах віднесено деревостани, що зростають не вище 1100 м н.р.м.. Таким чином, розрахунковий розмір щорічного вирубу лісу у порядку головного користування на найближче десятиліття визначено в обсязі 40,1 тис м³, у тому числі 34 тис м³ ліквідної деревини, тобто зменшено більш ніж у два рази порівняно з попереднім десятиліттям. Визнано за необхідне покращити санітарний стан лісів. Тому заплановано щорічними суцільними санітарними вирубами охоплювати 101,4 га, а вибірковими – 565,6 га. Отже, протягом найближчого десятиріччя такими санітарними заходами передбачається оздоровити ліси на площі коло 6,6 тис. га, що становить приблизно 10 % всієї території лісгоспу. У порядку догляду за підростаючим лісом заплановано проводити щорічно освітлення та прочищення молодих лісів на площі 200,8 і 130,1 га, прорідженнями та прохідними вирубами у насадженнях середнього та пристигаючого віку відповідно – 127,4 і 64,3 га. Скорочення обсягів головного користування, його оздоровлення та догляд за молодими насадженням – це, без сумніву, ще один прогресивний крок у напрямку охорони та відтворення лісових ресурсів Прикарпаття.

У найближчій перспективі зростатиме кількість досягаючих і достиглих лісів. Вже через 20 років матимемо у держлісгоспі столітні ліси на площі коло 5000 га, а деревостани віком 80 років – на площі коло 9000 га. Ще через 20 років підростуть до віку стиглості сьогоднішні 40-річні ліси, які займають площу понад 16000 га. Отже, необхідна наполеглива праця по

догляду за лісом та охороні його від захворювань та стихійних явищ.

Потенційні тенденції формування лісів повинні враховуватись при виборі способів лісовідновлення, проектуванні лісових культур, догляду за лісом. Вируби догляду пізнішого віку повинні також враховувати закладений природний потенціал до формування змішаних лісів в умовах сугрудів Горган. Формування деревостанів необхідно проводити з урахуванням типів лісорослинних умов, типів лісу і цільового призначення окремих ділянок лісу.

Шляхи природного формування лісів у сугрудових едафотобах до висоти 1000 (1200) м н.р.м. ми вбачаємо у таких аспектах:

1. На легких суглинках до висоти 1200 м н.р.м. природним шляхом формуються вологі ялицево-буково-смерекові чорницево-папоротеві варіанти типів лісу, які можна віднести до вологих сушумерчин.

2. У більш багатих свіжих та вологих суглинистих едафотобах формуються ялицево-смереково-букові квасеницево-папоротеві варіанти типів лісу, які можна віднести до свіжих та вологих субучин.

3. На сирих важких суглинках формуються переважно вільхово-смереково-ялицеві, часом зі значною участю бука та домішкою в'яза і явора ожиново-папоротеві варіанти типів лісу, які можна віднести до сирих сугрудів і грудів.

4. Враховуючи ці тенденції, на наш погляд, доцільно планувати лісовідновлення та догляд за лісом у напрямку формування екологічно стабільних деревостанів, структура яких була би типологічно обґрунтованою.

Принципи ведення змішаного господарства у гірських шпильково-листяних лісостанах

Ведення змішаного шпильково-листяного господарства доцільно практикувати у межах смуги змішаних горганських лісів. Співвідношення деревних видів у лісостанах доцільно проектувати і регулювати відповідно до природних типологічних тенденцій з урахуванням особливостей гірських едафотопів.

Вік стиглості для бука може бути встановлений у межах 60–100 років, а для ялиці і смереки – 100–120 років. Така вікова особливість стиглості складових деревних видів у змішаних лісах зобов'язує до застосування кількарізного поступового рубання цих деревостанів у такому порядку. Після досягнення 60-річного віку раз на десять років призначається вибіркове рубання дерев бука (до 10 % запасу). Таким чином, у віці 120 років у лісостані залишиться лише 40 % особин бука. Після досягнення особинами ялиці та смереки 120-річного віку призначається їх суцільне вирубування (за винятком окремих плюсових дерев – для сприяння природному засіванню). Після вирубу дерев шпилькових видів на ділянці залишиться розріджений середньовіковий буковий деревостан, який виконуватиме значну захисну (протиерозійну) функцію. У його вікнах надалі зможе добре розвиватись підріст ялиці і смереки. У разі недостатнього природного поновлення цих лісотвірних порід необхідно створювати у вікнах часткові лісокультури. Чергове поступове вирубування букового деревостану може бути призначене лише після того, коли у вікнах сформується зімкнутий молодий деревостан. У перспективі варто спробувати формувати мозаїчну горизонтальну

структуру лісу, яка б становила суцільний масив середньовікового букового лісу з вікноподібними осередками шпилькового лісу. Такі шпилькові біогрупи у діаметрі не повинні бути більшими від подвійної довжини дорослих особин ялиці чи смереки у даних умовах (50–100 м).

На перший погляд, така система безперервного господарювання складна, але вона забезпечує тривале користування лісом і покликана забезпечити вирощування високопродуктивних і стійких змішаних деревостанів. Вона сприятиме захисту ґрунтів від ерозії та збіднення, формуванню їх у світлобуроземному напрямку.

Такий спосіб господарювання з урахуванням ландшафтно-типологічного підходу вимагає і специфічного проектування лісового господарства, проведення певного моніторингу за лісовідновними процесами. Тому у практику гірського лісового господарства, крім традиційного лісовпорядкування, необхідно запроваджувати певні лісівничі моніторингові дослідження.

Принципи охорони лісових природних комплексів

Враховуючи природну диференціацію гірського лісового ландшафту доцільно виробити цільову природоохоронну стратегію, яка б знайшла своє вираження у категоризації земель та лісових масивів. Тому бачиться доцільним у межах виділених господарсько-лісівничих комплексів запропонувати певні критерії для виділення меж експлуатаційних та різного призначення захисних лісів. Так, наприклад, зараз гірські ліси, що зростають вище 1100 м абс. є виключеними з головного користування. Проте у межах привододільного депресивного лісового низькогір'я, де днища широкіх гірських долин лежать на висоті 1000–1100 м абс., такий принцип неприйнятний, оскільки практично майже всі лісостани вище цієї висоти виключені з головного користування. Позаяк для даного типу ландшафту характерна наявність досить коротких (300–500 м) пологих та середньої крутизни (до 30°) схилів, тут немає небезпеки катастрофічного розвитку ерозійних процесів. Достатньо висока стійкість цього ландшафту до розвитку ерозії зумовлена і потужними глинистими ґрунтами та підгрунтами гірської породи. Тут доцільно формувати змішані смереково-букові деревостани, оскільки вони є корінними лісовими угрупованнями і відзначаються високою стійкістю до вітровалу та значними ґрунтозахисними властивостями. Фактично, екологічна та геофізична ситуація тут близька до берегового лісистого низькогір'я Горган. Вважаємо, що на переважній більшості площі ліси тут можуть бути віднесені до категорії експлуатаційних.

Зовсім інакша екологічна ситуація у межах горганського крутосхилого субальпійсько-лісового середньогір'я. Круті та дуже довгі схили сприяють розвитку небезпечних стихійних процесів – снігових лавин, водної ерозії, осування гірської породи, вітровалів. Крім того, тут переважають морфи кам'янистих супіщаних ґрунтів, трапляються на значних площах "греготи" – кам'янисті розсипи. Тут, у переважній більшості, ліси повинні бути віднесені до категорії захисних. Лісоексплуатація може бути дозволена лише у нижніх частинах схилів, складених кам'янисто-суглинистими породами.

Відповідних принципів раціонального господарювання, очевидно, будуть дотримуватися у межах лісистих терасо-аккумулятивних долин. Тут під особливу охорону повинні підпадати прируслові деревостани та вразливі до техногенних впливів болотно-заплавні екосистеми.

Відповідно, виходячи з комплексних уявлень про структуру лісового ландшафту, слід оптимізувати і структуру об'єктів природозаповідного фонду. Лісові та ландшафтні резервати повинні бути виділені у всіх типах гірського ландшафту і охороняти все наявне різноманіття лісових природних угруповань.

Якщо господарювання у горах організувати за ландшафтно-водозбірним принципом, то, очевидно, варто мати окремі заповідні об'єкти у межах кожного великого водозбору. Разом з тим слід враховувати структуру наявних заповідних об'єктів у межах всього гірського району, оскільки не варто дублювати однотипних заповідних об'єктів у межах різних лісгоспів. Це особливо стосується великих за площею об'єктів, що мають статус загальнодержавного значення. З другого боку, певні унікальні природні комплекси мають дуже обмежене поширення у горах. Це, наприклад, гірські болота. У таких випадках доцільно максимально охопити їх охоронним режимом.

Лісівнича інформаційна система для проектування лісгосподарських заходів

Об'єктами господарювання у лісівництві є лісові природні комплекси – елементарні складові частини лісового ландшафту. Їх моніторинг на сучасному рівні здійснюється шляхом проведення безперервного лісовпорядження з веденням Державного кадастру лісового фонду. Відповідні узагальнення складаються один раз на 10–ліття, відповідно і розробка плану господарської діяльності складається на 10–річну перспективу. Матеріали цих досліджень та відповідні проекти зберігаються у вигляді картографічних та табличних матеріалів, а також пояснювальних записок. Такі дані стосовно кожного лісництва, лісгоспу, області та у цілому України зберігаються у єдиній державній базі даних обчислювального центру Державного комітету по лісовому господарству України.

До недоліків цієї системи слід віднести той факт, що ці матеріали стосуються лише стану деревостану. Фактично жодних матеріалів про географічні особливості природних комплексів та біорізноманіття лісових екосистем, а також природне поновлення лісотвірних видів у них вона не містить. Крім того, безпосередньо на місцях немає можливості користуватись наявними у центральній системі матеріалами, відсутні локальні системи такого типу.

Це особливо стосується заповідних територій держлісфонду. Адже міжнародними угодами з проблеми охорони біорізноманіття планети та охорони лісів, законодавчими актами України, зокрема, Постановою Верховної Ради України "Про програму перспективного розвитку заповідної справи в Україні", передбачено "...проведення середньо- і великомасштабного вивчення та картографування природних комплексів та їх компонентів для здійснення комплексного моні-

торингу стану територій та об'єктів ПЗФ, розробки наукових основ охорони навколишнього природного середовища, збереження різних типів природних комплексів, створення геоінформаційних систем" [2].

Для потреб планування лісового господарства, крім таксаційних характеристик деревостанів, потрібна інформація про стан природного поновлення. Якщо такі матеріали порівняти у часі, то можна було б зробити висновки про тренди відновних процесів в основних типах лісу і, відповідно, коректувати господарські режими. Крім цього, таксацію змішаних деревостанів слід проводити з повним описом всіх найважливіших елементів лісу (смерека, бук, ялиця, явір, в'яз гірський).

У межах смуги змішаних гірських лісів доцільно відмовитись від господарювання за головним лісотвірним видом і розробити принципи ведення змішаного господарства.

З метою оцінки наукової та природоохоронної репрезентативності заповідних об'єктів необхідно здійснювати періодичні (раз на 10 років) дослідження наявного біорізноманіття (хоча б флористичного) з аналізом стану ценопопуляцій рідкісних видів рослин та тварин. У випадку скорочення чисельності ценопопуляцій необхідно вживати практичні заходи щодо їх розширення та корекції умов природного середовища (наприклад, фітоценотичних чи гідрологічних).

На жаль, поки що околиці Осмолоди не використовуються належним чином для туризму та рекреації. Відвідують гори переважно самодіяльні туристи, а також окремі організовані групи туристів з Польщі, Білорусі та інших країн. Практикується у держлісгоспі платне полювання. Тому нерідко тут гостями є мисливці-іноземці. Розвиток мисливського господарства, організація регульованого туризму, благоустрій місць відпочинку, туристичних та мисливських шляхів, рекреаційної інфраструктури належать до актуальних завдань найближчої перспективи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчук І., Гайдукевич М., Парпан В., Петрова Л., Третяк П. Історія Осмолодської пущі. – Львів: НТШ, 1998. – 146 с.
2. Програма перспективного розвитку заповідної справи в Україні / Постанова Верховної Ради України N177/99-ВР від 22 вересня 1994 року.
3. *Administrativ-Karte* von den Königreichen Galizien und Lodomerien.... – Vien. – 1855. – 60 bl.

I. Bojchuk

FORESTRY AND ECOLOGICAL BASES OF USE, RESTORATION AND PROTECTION OF MOUNTAIN FORESTS (ON AN EXAMPLE OF THE TOP PART OF POOL OF THE LOMNICA RIVER)

The forestry in region needs to be organized in view of a type of a mountain landscape and local soil conditions. It is especially necessary to take into account concrete orographic and forest typological of a condition of columbine pools.